

ARTUR HAMRYSZCZAK – LUBLIN

**SYMPOZJUM NAUKOWE:
„ŻYCIE I DZIAŁALNOŚĆ KSIĘDZA PROFESORA STANISŁAWA
LIBROWSKIEGO (1914-2002) W SETNĄ ROCZNICĘ URODZIN”,
LUBLIN, 15 XII 2014 R.**

Ks. prof. Stanisław Librowski jest jedną z najbardziej znanych i zasłużonych dla nauki postacią. Był twórcą powojennej archiwistyki kościelnej oraz założycielem i długoletnim redaktorem pisma „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”. Swoją pracę naukową w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim i Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku, a przez krótki czas i Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, łączył z działalnością archiwalną i wydawniczą. Jego osiągnięcia na różnych polach naukowych są wysoko cenione, że do dziś dnia jest jednym z najbardziej znanych historyków Kościoła oraz symbolem archiwistyki kościelnej.

Symposium naukowe *Życie i działalność księdza profesora Stanisława Librowskiego (1914-2002) w setną rocznicę urodzin*, poprzedziła uroczysta msza św. w kościele akademickim KUL, w intencji śp. ks. prof. Stanisława Librowskiego. Liturgii przewodniczył i homilię wygłosił ks. bp dr hab. Mariusz Leszczyński, biskup pomocniczy diecezji zamojsko-lubaczowskiej. Jako student ks. S. Librowskiego, wspominał najbardziej charakterystyczne cechy profesora m.in. umiłowanie nauki i prawdy historycznej. Podkreślił również troskę wspomnianego o swoich uczniów.

Dalsza część sesji odbyła się w Czytelni Teologiczno-Filozoficznej Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. Otwarcia obrad dokonał dyrektor Ośrodka Archiwów Bibliotek i Muzeów Kościelnych, ks. dr hab. Waldemar W. Żurek, prof. KUL. W przemówieniu przywitał wszystkich zebranych oraz pokrótce przedstawił historię i działalność kierowanego przez siebie Ośrodka.

Następnie dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, mgr Barbara Zezula, powitała prelegentów i słuchaczy sesji. Wspomniała o początkach Ośrodka ABMK, który w pierwszych latach istnienia był działem Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. Podkreśliła również inicjatywy dyrektora BU KUL o. R. Gustawa, który był współinicjatorem powstania Ośrodka ABMK i pisma „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”. Przypomniała również długoletnią, owocną współpracę księżnicy z Ośrodkiem, nie tylko w aspekcie naukowym, ale również szkoleniowym i wydawniczym.

Pierwszy referat *Książd profesor Stanisław Librowski jako nauczyciel akademicki*, wygłosił ks. prof. Anzelm Weiss, uczeń i następca ks. Librowskiego w Katedrze Metodologii i Nauk Pomocniczych Historii w Instytucie Historii Kościoła. Jak wspominał prelegent, ks. S. Librowski często powtarzał, że za dużo czasu poświęca dydaktyce, a za mało pisze. Wynikało to z jego doświadczeń wojennych, ponieważ był świadkiem niszczenia kultury polskiej przez Niemców. Dlatego też uważał, że należy ocalić jak najwięcej śladów przeszłości, wydając drukiem najcenniejsze materiały.

Ks. S. Librowski w 1958 r. został zatrudniony na KUL. Po uzyskanej habilitacji w 1965/1966, prowadził seminarium naukowe oraz wykłady monograficzne (m.in. z nauk pomocniczych historii). Ks. A. Weiss uczęszczał na seminarium ks. S. Librowskiego, w latach 1966-1968. Cechą charakterystyczną tych naukowych spotkań było to, że książd profesor sam wybierał uczestników swojego seminarium naukowego. Musieli być to studenci wykazujący się zainteresowaniem historią Kościoła, posiadający już dorobek i znający się na archiwaliach. Dlatego też grono jego seminarzystów nie było liczne. Ks. S. Librowski stosował metodę samodzielnej pracy doktoranta. Uczniowie przynosili gotową dysertację, którą on dokładnie i wnikliwie poprawiał. Wypromował on pięciu doktorów: ks. Ludwika Grzebienia, ks. Romana Nira, o. Janusza Zbudniewka, bpa Jana Kopca oraz s. Marię Laurencję Jędrzejczak.

Ks. A. Weiss, wspominał również najbardziej znany wykład ks. S. Librowskiego – *Nauki pomocnicze historii*. Podstawą na wykładzie był wydany w 1968 r. podręcznik Józefa Szymańskiego *Nauki pomocnicze historii*, który był zalecany i wysoko oceniony przez ks. S. Librowskiego. Wykład prowadził w luźny sposób, przynosił książki lub nowości wydawnicze, aby zapoznać z nimi słuchaczy. Innym ważnym przedmiotem wykładanym przez ks. S. Librowskiego była *Bibliografia stosowana*. Podstawą zajęć była Polska Norma Bibliograficzna. Nie tylko uczył ją swoich studentów, ale z ramienia władz KUL, miał zapoznać z nią wszystkich pracowników i studentów Wydziału Teologii. Po latach studenci wspominali, że przedmiot ten był najtrudniejszy do zdania. Tym bardziej, że ks. S. Librowski był bardzo surowym egzaminatorem, i rzadko stawał bardzo dobre stopnie.

W pamięci ks. prof. A. Weissa, ks. S. Librowski zapisał się jako człowiek zafascynowany w nauce, którego najważniejszym sensem pracy było przekazanie przyszłym pokoleniom dokonań i czynów przeszłych pokoleń.

Ks. prof. Witold Kujawski, emerytowany dyrektor Archiwum Diecezjalnego we Włocławku, wygłosił referat o swoim poprzedniku, ks. S. Librowskim *Twórca i dyrektor Archiwum Diecezjalnego we Włocławku*. Na początku swojego wystąpienia przypomniał słowa ks. S. Librowskiego, który często powtarzał, że musieli zginąć podczas II wojny światowej dawny archiwista włocławski ks. S. Maternowski oraz historyk ks. M. Morawski z włocławskiego seminarium, aby mógł zająć ich miejsce.

Ks. S. Librowski jest powszechnie uważany za twórcę Archiwum Diecezjalnego we Włocławku. Jednak takie stwierdzenie jest niezbyt precyzyjne, ponieważ on tylko reaktywował i na nowo zorganizował archiwum diecezjalne po II wojnie światowej. Natomiast włocławskie Archiwum Kapituły Katedralnej, będące niejako protoplastą archiwum diecezjalnego, istniało już wcześniej.

Ks. W. Kujawski przybliżył historię archiwum kapitulnego we Włocławku, które swoją historią sięga średniowiecza. Od początku istnienia diecezji narastający zasób dokumentacyjny był gromadzony na bieżąco przez kapitułę katedralną, która jako jedyna instytucja kościelna rezydowała stale we Włocławku. W 1521 r. z inicjatywy bpa Macieja Drzewickiego wybudowano po prawej stronie katedry dwie sale dla kapituły (skarbiec i kapitularz). Z grona kapituły byli powoływani też archiwariusze. W XVI w. bp Hieronim Rozdrażewski nakazał zebrać akta z całej diecezji i złożyć je w archiwum kapituły. Dotyczyło to szczególnie akt majątkowych. Jednak rozporządzenia tego nie udało się wykonać. Podobne zarządzenie w XX wieku wydał bp Karol Radoński, czego jednak nie zrealizowano w związku z rychłym wybuchem II wojny światowej.

Zasób archiwalny diecezji włocławskiej został w znacznym stopniu uszczuplony w XIX wieku, w związku ze zmianami granic diecezji. W okresie zaborów diecezja włocławska (kujawsko-kaliska) przekazała archidiecezji gnieźnieńskiej akta archidiaconatu kruszwickiego, diecezji chełmińskiej – akta archidiaconatu pomorskiego oraz diecezji płockiej – dekanatu bobrownickiego. W 1925 r. przekazano archiwalia parafii, które weszły w skład diecezji częstochowskiej i łódzkiej.

Archiwum zostało w XIX wieku uporządkowane przez braci: księży Zenona i Stanisława Chodyńskich. Spisali oni wszystkie dokumenty i nadali im sygnatury. Prawdopodobnie ks. S. Chodyński był również pomysłodawcą zmodernizowania pomieszczeń archiwum. W latach 90. XIX wieku nadbudowano piętro nad salami kapitulnymi. W tej formie Archiwum Kapituły Włocławskiej działało aż do lat 40. XX wieku.

W 1947 r. ks. S. Librowski wzorując się na praktyce archiwów państwowych, zmienił nazwę i strukturę dotychczasowego archiwum. Ponieważ, tylko 1/8 dokumentów archiwalnych przynależała do kapituły, dlatego też zmienił jego nazwę na Archiwum Akt Dawnych Diecezji Włocławskiej. Natomiast narastający zasób aktowy w kurii nazwał Archiwum Akt Nowych (Archiwum Bieżące). Podobną strukturę próbował nieoficjalnie wprowadzić już przed II wojną światową archiwariusz włocławski ks. S. Maternowski. W 1952 r. ks. S. Librowski zmienił nazwę Archiwum Akt Dawnych na Archiwum Diecezjalne we Włocławku. Dodatkowo zredagował statut i regulamin archiwum, które w 1953 r. zostały przyjęte przez bpa Franciszka Korszyńskiego, a ostatecznie zatwierdzone w 1960 r. przez bpa Antoniego Pawłowskiego.

Ks. S. Librowski, po wyzwoleniu z obozu w Dachau w 1945 r. i przyjęciu święceń kapłańskich we Francji, powrócił do Polski w 1946 r. Pomimo pracy duszpasterskiej w Zgłowiączce i Michelinie, zapisał się na Wydział Teologiczny Uniwersytetu Warszawskiego. Studiował u ks. W. Umińskiego i Z. Obertyńskiego. W 1948 r. uzyskał stopień magistra teologii w zakresie historii Kościoła na podstawie pracy *Kapituła katedralna we Włocławku*.

Ks. S. Librowski bardzo szybko został zauważony w środowisku naukowym, jako kompetentny archiwista. W 1947 r. został zaproszony przez Toruńskie Towarzystwo Naukowe na zjazd historyków historii Pomorza i Prus w Toruniu, na którym wygłosił referat *Archiwum Diecezjalne we Włocławku*. Natomiast w roku 1950 jako jedyna osoba duchowna ks. S. Librowski brał udział w konferencji

pracowników polskich archiwów. Podczas obrad zabrał głos w obronie archiwów kościelnych, ponieważ władze państwowe planowały przejąć archiwalia kościelne z okresu staropolskiego, głównie gospodarcze.

Do dużych osiągnięć ks. S. Librowskiego na polu archiwalnym należy m.in. odnalezienie i rewindykacja z Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie rękopisu ks. Stanisława Chodyńskiego o prałatach i kanonikach włocławskich. Dodatkowo opracował on ankietę strat, które poniosła diecezja włocławska w czasie II wojny światowej. W ostatnich latach życia wydał *Inwentarz realny dokumentów samoistnych Archiwum Diecezjalnego we Włocławku* oraz kopiarusze znajdujące się w archiwum włocławskim. Jak zapewnił ks. W. Kujawski, ostatni, nieukończony przez ks. S. Librowskiego tom kopiarusza ukazał się w 2015 r.

Kolejny referat *Wkład księdza profesora Stanisława Librowskiego w archiwistykę kościelną*, wygłosiła dr hab. Maria Dębowska, prof. KUL. W swoim wystąpieniu podkreśliła duże zasługi księdza profesora, który do dziś dnia jest ceniony za swoją działalność naukową. Ks. S. Librowski był propagatorem idei tworzenia archiwów kościelnych jako samodzielnych instytucji. Już w okresie międzywojennym powstawały archiwa kościelne jako instytucje naukowe, które nie tylko przechowywały i opracowywały swój zasób, ale udostępniały go kwerendzistom. Podczas II wojny światowej, doszło do znacznego uszczuplenia archiwów kościelnych. Dlatego też, aby przygotować fachową kadrę dla archiwów kościelnych, został powołany w 1956 r. Ośrodek Archiwów Bibliotek i Muzeów Kościelnych. Ks. S. Librowski był współtwórcą wspomnianego Ośrodka, będąc w 1956 r. sygnatariuszem pisma postulującym jego powstanie. Ponadto, przez rok pełnił funkcję kierownika tej instytucji, podczas nieobecności w kraju jej dotychczasowego kierownika ks. Eugeniusza Reczka SI. Po reorganizacji Ośrodka ABMK, został w nim referentem ds. archiwów. Przez długie lata ks. S. Librowski, był wiodącą postacią w Ośrodku. Swoje idee i założenia programowe dotyczące archiwistyki kościelnej, publikował na łamach pisma „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”.

Ks. S. Librowski pierwsze swoje programowe wystąpienie wygłosił w 1957 r. na Jasnej Górze podczas zjazdu archiwistów, bibliotekarzy i muzeologów kościelnych: *Archiwa kościelne w Polsce. Stan aktualny i wytyczne na przyszłość*. Było to rozwinięcie myśli, które przed wojną głosił archiwista przemyski ks. Jan Kwolek. Ks. S. Librowski przystosował te założenia do czasów powojennych i je rozwinął. Program zakreślony w 1957 r. przedstawił również na konferencji w 1961 r. zorganizowanej przez ABMK.

Ks. S. Librowski był zwolennikiem istnienia w każdej diecezji jednego archiwum. Postulował aby archiwa kapitulne były włączone do diecezjalnych. Archiwa diecezjalne miały mieć zasób składający się z różnych zespołów pochodzących z całej diecezji. Archiwa parafialne miały być przenoszone do diecezjalnych. Na tematy wspomnianych postulatów i propozycji, toczyły się ożywione dyskusje na sesjach archiwalnych.

Ks. S. Librowski chciał wprowadzić nowe pojęcia archiwalne do obiegu naukowego: centralizacja, koncentracja, archiwa centralne, które jednak się nie przyjęły. Szeroko omawiał również zagadnienie organizacji archiwów, ich erekcji

itp. Przygotował także projekt statutu i regulaminu archiwum kościelnego, które zalecił przystosować dla innych archiwów. Zwrócił również dużą uwagę na zagadnienie opracowania zasobu według zasady przynależności zespołowej. Ks. S. Librowski publikował również artykuły na poruszane przez siebie tematy.

Zajmował się również kształceniem kadr dla archiwów kościelnych. Jako referent archiwalny w Ośrodku ABMK, organizował konferencje i kursy archiwalne. Z wystąpieniami zapraszał archiwistów państwowych, gdyż nie było wówczas specjalistów kościelnych. Sam natomiast prowadził kursy archiwalne dla siostr zakonnych.

Ks. S. Librowski propagował wszystkie swoje założenia na wykładach, sesjach, konferencjach i w artykułach naukowych.

Do wygłoszenia kilku słów poproszona została również s. Maria Laurencja Jędrzejczak, która przez długie lata współpracowała z ks. prof. S. Librowskim. Początkowo zatrudniona była w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku, by od 1973 r. podjąć pracę w redakcji pisma „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”. Przez długie lata zajmowała się korektą czasopisma oraz pracami administracyjnymi (prowadzeniem kartoteki prenumeratorów, przygotowaniem, pakowaniem i wysyłką tomów ABMK). Pracę w piśmie zakończyła w 1991 r., wraz z wydaniem tomu 60 ABMK.

W swoim wystąpieniu s. M. L. Jędrzejczak, zwróciła uwagę na długoletnią, owocną współpracę z księdzem profesorem. Pod jego kierunkiem napisała dysertację *Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi w latach wojny 1939-1945*. Na jej podstawie i złożonych egzaminów, uzyskała stopień doktora historii Kościoła.

W swojej wypowiedzi skupiła się na ukazaniu najważniejszych chwil z życia ks. S. Librowskiego – od narodzin po śmierć. Zwróciła uwagę na jego pracowitość. Łączył on bowiem pracę nad przygotowaniem kolejnego tomu ABMK, z działalnością naukową i archiwalną. Dodatkowo musiał zmagać się z wieloma ograniczeniami i przeszkodami ze strony władz państwowych. Nawet po przejściu na emeryturę i zamieszkaniu na stałe we Włocławku, nadal intensywnie pracował naukowo, wydając kilkutomowy *Inwentarz realny dokumentów Archiwum Diecezjalnego we Włocławku*. Jeszcze trzy dni przed śmiercią, przygotowywał kolejną część inwentarza.

S. M. Laurencja Jędrzejczak zakończyła swoje krótkie wystąpienie powiedzeniem ks. S. Librowskiego: „Za pokolenia i dla pokoleń”, życząc aby te słowa pobudzały uczestników sesji do wdzięczności, a zarazem wykorzystywania swoich talentów dla dobra społecznego.

Następnym prelegentem był dyrektor Archiwum Diecezjalnego we Włocławku, ks. dr Zbigniew Gmurczyk, który przedstawił referat *Archiwum Diecezjalne we Włocławku – kontynuacja dziedzictwa księdza profesora Stanisława Librowskiego: stan obecny i perspektywy na przyszłość*. Ks. Z. Gmurczyk przedstawił aktualny stan kierowanej przez siebie instytucji. Trawestując słowa św. Jana Pawła II, stwierdził, że archiwum to „dar i zadanie”. Zwrócił uwagę na historię powstania Archiwum Diecezjalnego we Włocławku i działalność jego dyrektora ks. prof. S. Librowskiego. Wspomniał również o jego następcy, ks. prof. W. Kujawskim, który przez 35 lat kontynuował dzieło poprzednika.

Ks. Z. Gmurczyk przedstawił również aktualną działalność archiwum m.in. bieżące opracowywanie akt zespołów otwartych (np. parafialne, kurialne). Dodatkowo wspomniał o opracowywaniu na nowo dotychczasowych zespołów. Do tej pory sygnatury były literowo-cyfrowe. Zespół oznaczano literą, a później numer kolejny księgi, tak jak na półce. W nowo nadawanych sygnaturach, pozostawiono oznaczenie cyfrowe, a wymieniany jest tylko zapis literowy.

Archiwum Diecezjalne we Włocławku funkcjonowało na podstawie Statutu i Regulaminu opracowanego przez ks. S. Librowskiego w 1953 r. Aktualnie zmodyfikowano zarówno Statut jak i Regulamin, dostosowując go nowych rozwiązaniom organizacyjnym i form przechowywania archiwaliów. Zrezygnowano m.in. z Rady Archiwalnej, powoływanej przez ordynariusza, a w Regulaminie dodano m.in. punkt o nowych rodzajach zapisu (CD, digitalizacja itp.)

Utworzono również stronę internetową archiwum, która jest cały czas aktualizowana i rozbudowywana. Sukcesywnie umieszczany jest na niej katalog komputerowy zasobu archiwum. Podstawowym problemem włocławskiego archiwum diecezjalnego jest szczupły personel, co związane jest z małym budżetem instytucji. Aktualnie tylko dyrektor otrzymuje wynagrodzenie. W archiwum pracują również dwie wolontariuszki, które zajmują się obsługą kwerend genealogicznych. Z nieocenioną pomocą nadal przychodzi emerytowany dyrektor archiwum ks. prof. W. Kujawski.

Dużym mankamentem jest również lokal archiwum, który mieści się w XVI-wiecznych salach kapituły w katedrze włocławskiej. Poważną niedogodnością jest wejście oraz wąskie, krete drewniane schody do pracowni archiwum, która znajduje się na drugim piętrze. W związku z tym planowane jest przeniesienie pracowni na parter, gdzie aktualnie znajdują się pomieszczenia gospodarcze katedry. Natomiast górne sale mają być przeznaczone na magazyny archiwalne z kompaktowymi regałami. Dodatkowo należałoby zamontować windę do przewozu archiwaliów, co jednak ze względów konserwatorskich może okazać się trudne do wykonania.

Kończąc swoje wystąpienie ks. Z. Gmurczyk zapowiedział kontynuowanie wydawnictw źródłowych z Archiwum Diecezjalnego we Włocławku, które publikował ks. S. Librowski.

Ostatni referat wygłosił aktualny redaktor naczelny półrocznika ABMK dr Artur Hamryszczak, *Ksiądz Stanisław Librowski – założyciel i wydawca czasopisma „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”*. Prelegent w swoim wystąpieniu przywołał początki pisma, które powstało w 1957 r., z równoległej inicjatywy o. Romualda Gustawa OFM, dyrektora Biblioteki KUL oraz ks. S. Librowskiego, dyrektora Archiwum Diecezjalnego we Włocławku. Jednak to ks. S. Librowski podjął się trudu wydawania periodyku „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”. Pierwszy numer pisma ukazał się w 1959 r. Początkowo pismo było kwartalnikiem, by od numeru 4 (1962) przyjąć półroczny cykl wydawniczy. Ks. S. Librowski wydawanie pisma łączył z pracą naukową na KUL, WSD we Włocławku oraz w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku. Przez cały okres PRL redakcja zmagiała się z cenzurą, która bardzo ściśle ingerowała w treść poszczególnych artykułów. Dodatkowo władze państwowe przez długi czas nie zgadzały się na

podniesienie nakładu i objętości pisma. Ks. S. Librowski wydał samodzielnie 60 tomów pisma. Do pomocy w pracach redakcyjnych (korekta, korespondencja, prenumerata) zatrudnił s. Krystynę Sobul, a następnie s. Laurencję Jędrzejczak, ze Zgromadzenia Sióstr „Wspólnej Pracy” we Włocławku. Dodatkowym mankamentem w pracy redakcyjnej, był brak stałego lokalu redakcji ABMK. Ks. S. Librowski pracował nad wydawaniem kolejnych tomów pisma w swoim mieszkaniu. Sytuacja taka bardzo niekorzystnie wpływała na wpływ Ośrodka Archiwów Bibliotek i Muzeów Kościelnych na wydawane przez siebie pismo. W roku 1984 ks. S. Librowski przeszedł na emeryturę, ale nadal kierował pismem. Jednak do pomocy przy wydawaniu półrocznika został zatrudniony jako asystent redaktora, ks. Joachim Giela. Samodzielnie rozpoczął on redagowanie pisma od 1992 r.

Po wygłoszonych referatach, uczestnicy sympozjum rozpoczęli swobodną dyskusję na poruszane tematy. Wielu słuchaczy pamiętających ks. prof. S. Librowskiego pracującego w KUL, dzieliło się swoimi spostrzeżeniami i wspomnieniami.

Sesję zakończył dyrektor Ośrodka ABMK, ks. dr hab. Waldemar W. Żurek, prof. KUL, dziękując prelegentom za przygotowane referaty, a słuchaczom za udział i ożywioną dyskusję.